

**การจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานตำบลวังทอง
อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก**
Community based tourism management in Wang Thong subdistrict,
Wang Thong district, Phitsanulok province

**สุดารัตน์ รัตนพงษ์¹, นิ่งฤทัย ศรีสุกใส, กฤติมา อินทะกุล,
จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล และนันท์พันธ์ คคคง**
Sudarat Rattanapong¹, Nungruthai Srisuksai, Krittima Intagoon,
Chuthatip Pradipatnaruemol and Nanthaphan Kodkong
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
¹E-Mail: Poonimza@hotmail.com

Received 6 November 2020; Revised 10 November 2020; Accepted 5 April 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก และเพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัย พบว่า พื้นที่บ้านโรงบ่ม หมู 11 ตำบลวังทอง มีศักยภาพชุมชนในการพัฒนาและต่อยอดด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากพื้นที่ตำบลวังทองอยู่ใกล้กับสี่แยกอินโดจีน ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่กลุ่มภาคเหนือตอนล่าง จากการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทั้งเชิงธรรมชาติและเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า มีการกระจายตัวของข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และไม่มีสื่อในการให้ความรู้และประชาสัมพันธ์แบบองค์รวม จะเป็นลักษณะของการแยกกันจัดทำของแต่ละภาคส่วน นักวิจัยจัดทำแผนที่แหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านโรงบ่ม ระบุในระบบการบ่งชี้พิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) และแสดงผลโดยการสแกนในรูปแบบ QR Code สำหรับสภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ขาดงบประมาณสนับสนุนในส่วนต่างๆ และยังคงมีการทำงานแบบแยกส่วนการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดระบบการบริหารจัดการที่ดีรวมถึงระบบความปลอดภัยทางการท่องเที่ยว ขาดที่พักในพื้นที่และขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยวจากสภาพปัญหาดังกล่าว นำไปสู่การพัฒนาผู้ประกอบการที่มีความสามารถในการประกอบการพื้นที่โฮมสเตย์โดยใช้ข้อมูลบริบทชุมชนบ้านโรงบ่มเป็นฐานการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ท่องเที่ยว, การจัดการท่องเที่ยว, ท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

This research project series on tourism management using community-based tourism, Wang Thong District, Phitsanulok province consists of 2 sub-research projects. The objective

of this research was to study community-based tourism management at Wang Thong Sub-district, Wang Thong District, Phitsanulok Province, and to provide suggestions on community-based tourism management in Wang Thong Sub-district, Wang Thong District, Phitsanulok Province. This research is Participatory Action Research.

The results of the study found that Ban Rong Bum Village, Moo 11, Wang Thong Sub-district has potential of community to develop and expand tourism. Because the Wang Thong Sub-district area is near the Indochina intersection which is an important strategic point for new economic development in the lower northern region. From a survey of natural and historical tourist attractions, there is scattered information about tourist attractions in the area and there is no media in providing knowledge and public relations holistically will be a separate feature for each sector. Researchers developed a map of Ban Rong Bum community incubation sites and identification system (GPS) and displayed by scanning in QR Code format for the problem of tourism management using community-based Wang Thong District, Phitsanulok Province. The problem of tourism management found that there was no budget to support various parts. (Tourist attractions) and still have modular work, coordination between government and private agencies Lack of publicity Lack of good management systems, including tourism safety systems Lack of accommodation in the area and lack of tourist facilities.

From above problem condition led to the development of 3 entrepreneurs that are capable of operating homestay areas, with the research team focusing on the development guidelines for sustainable homestay tourism management that is consistent with the way of life of the community By using contextual information for Ban Rong Bum community as a base for sustainable tourism management development.

Keyword: Tourism, Tourism Management, Community – Based Tourism

บทนำ

การแข่งขันในตลาดโลกได้ให้ความสำคัญในการนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในตัวผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตนจำหน่ายเพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งซึ่งสอดคล้องกับกระแสเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) ที่กำลังมาแรง (ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, 2554) ในต่างประเทศ เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสร้างรายได้ให้กับประเทศของตนอย่างมหาศาล จึงนำวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์ของประเทศ เช่น ประเทศเกาหลีได้มีการจัดตั้งหน่วยงานอิสระที่สนับสนุนภาคเอกชนในการส่งออกสินค้าวัฒนธรรมซึ่งเราจะเห็นโฆษณาการท่องเที่ยวของเกาหลีที่เน้นการสัมผัสวัฒนธรรมและเทคโนโลยี รวมถึงการโฆษณาแฝงในภาพยนตร์ซีรีส์ต่าง ๆ ของเกาหลี ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์ก็พยายามใช้ความหลากหลายของเชื้อชาติ เป็นจุดขายในการท่องเที่ยวเช่นกัน ภายใต้แนวคิดที่ว่า Uniquely Singapore โดยมีการฟื้นฟูแหล่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนสิงคโปร์เชื้อชาติจีน อินเดียและมลายูในประเทศให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว สำหรับประเทศมาเลเซีย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นความเป็นมุสลิมสำหรับนักท่องเที่ยวที่อยากสัมผัสมิติต่าง ๆ ของมุสลิม ยังมีประเทศอื่น ๆ อีกมากมายที่มีการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เช่น

จีน ประเทศในยุโรปและออสเตรเลีย ในขณะที่บางประเทศมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังมีปัญหาในด้านการเมืองภายในประเทศ หรือยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว เช่น พม่า เวียดนาม ประเทศในแอฟริกาและตะวันออกกลาง เป็นต้น สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเทศไทย

สังคมในปัจจุบันมีความตระหนักถึงความสำคัญของศิลปะ วัฒนธรรม เทศกาลรวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านมากขึ้น ทั้งนี้การตื่นตัวของวัฒนธรรมประกอบกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของในแต่ละพื้นที่เป็นจุดกำเนิดของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังจะเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้กลายเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในยุโรปอีกทั้งประเทศอื่น ๆ ได้พยายามที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศของตนเอง นอกจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศและนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระดับประเทศและระดับภูมิภาคแล้วการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปสำหรับประเทศไทยแล้วการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สร้างรายได้และการจ้างงานให้กับประเทศไทยเป็นอย่างมากอย่างใดก็ตามกลางการแข่งขันของตลาดท่องเที่ยวที่สูงขึ้นกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงได้รับความสนใจเพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากแหล่งท่องเที่ยว และมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและได้มีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาเป็นเวลานาน ดังนั้นบทความวิชาการนี้จะเน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยจะแสดงถึงแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ และเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนระบบการท่องเที่ยวของท้องถิ่นในรูปแบบของการท่องเที่ยวชุมชน (Community -based Tourism) นั้นเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในการนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งมุ่งเน้นที่จะสร้างความสมดุลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว (พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์, 2557) ปัจจุบันรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกคาดหวังให้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น ทั้งกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อม การสร้างงาน การกระจายรายได้สู่ชุมชน ไปจนถึงการแก้ไขปัญหาความยากจน

สภาพบริบทของอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์อำเภอวังทองเดิมมีชื่อว่า นครป่าหมาก อีกทั้งพื้นที่อำเภอวังทองมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ สถานที่ท่องเที่ยวมีมากมายทั้งเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม รวมไปถึงสภาพทางธรรมชาติที่สวยงามการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่สำคัญข้อมูลจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ได้ทำการสำรวจความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ในเขตอำเภอวังทอง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลวังทองได้เสนอความต้องการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวสู่ระดับภาค เนื่องจากอำเภอวังทองอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และเป็นเส้นทางสู่ภาคอีสาน เช่น จังหวัดเลย จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวและสร้างผู้ประกอบการ สร้างอาชีพใหม่ในพื้นที่ให้เกิดการกระจายรายได้ อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจความต้องการด้านการท่องเที่ยวจากกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ ราษฎรชาวบ้านในอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า พื้นที่ยังคงมีความต้องการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบโฮมสเตย์และการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของคนทุกกลุ่มวัย และมีความต้องการที่จะสืบสานและอนุรักษ์การทำข้าวต้มลูกโยน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านของอำเภอวังทองอีกด้วย จากการลงพื้นที่ที่สามารถสรุปได้ว่า อำเภอวังทองเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่สามารถ

พัฒนาได้แต่ยังขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงเป็นเหตุผลให้คณะผู้วิจัยสนใจที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยชุมชนร่วมกับพื้นที่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวแบบองค์รวมและเกิดการสร้างรายได้และมีผลต่อเศรษฐกิจในระดับจุลภาค เป็นรากฐานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เน้นให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนโดยใช้รูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) โดยการวิจัยครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีกระบวนการ ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart (1988) กระบวนการวิจัยประกอบไปด้วย การวางแผน (Planning) การปฏิบัติตามแผน (Action) การสังเกตผล (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection)

ขั้นที่ 1 ร่วมกันวางแผน (Planning) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการโดยกระบวนการดังนี้

1. กระบวนการหาข้อมูลเพื่อศึกษาหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ในการสร้างรายได้ตามความถนัด ศึกษาข้อมูลประชากรกลุ่มอาชีพ ศิลปหัตถกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น อัตลักษณ์ของพื้นที่ จากการศึกษาแผนงานองค์การบริหารส่วนตำบลวังทอง

2. กระบวนการค้นหาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว จุดแข็ง จุดอ่อนของพื้นที่ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา ได้แก่ วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ กำหนดเป้าหมาย วางแผน ดำเนินงานร่วมกัน

ขั้นที่ 2 ร่วมกันปฏิบัติ (Acting) นำแผนจากขั้นตอนที่ 1 ไปสู่การปฏิบัติการประชุมกลุ่มย่อยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการค้นหาศักยภาพการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวและความพร้อมของชุมชน เพื่อกำหนดเป้าหมาย วางแผน ค้นหาให้ความรู้และส่งเสริมการสร้างงานสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว

ขั้นที่ 3 ร่วมกันสังเกตผล (Observing) ติดตามและประเมินผลการพัฒนาศักยภาพชุมชนประชาสัมพันธ์ เผยแพร่การท่องเที่ยวอำเภอวังทอง ตามแผนที่ได้กำหนดร่วมกันในขั้นตอนที่ 2

ขั้นที่ 4 ร่วมกันสะท้อนผล (Reflecting) การจัดประชุมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานตามวางแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลกของคนในชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร เป็นการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เพื่อทำความเข้าใจแนวคิด และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยภาคสนาม เป็นการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (primary Data) ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (focus group interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม และการสังเกตพฤติกรรม ข้อมูลที่ได้ในแต่ละวันหลังจากตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลแล้ว จะนำมาแยกจัดกลุ่มเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นปัญหา จากนั้นทำการตีความหมายของข้อมูลที่ได้ ตามการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งทั้งหมดเป็นการวิเคราะห์จากเนื้อหาของข้อมูล (Content Analysis) ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลเพื่อสรุปเชื่อมโยงความสัมพันธ์และเหตุผลในประเด็นปัญหาที่ศึกษา

ผลการวิจัย

สภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก พบว่าบ้านโรงบ่ม หมู่ 11 ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก บ้านโรงบ่ม ใกล้ตัวเมือง มีแหล่งประวัติศาสตร์อยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งเรียกว่า “เขาสมอแคลง” เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญหลายจุด มีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน มีจุดเด่นในเรื่องของภูมิปัญญา เช่น จักสาน แกะสลักหิน เป็นต้น คนในชุมชนส่วนใหญ่ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย รักสงบ เป็นกันเอง ตำบลวังทอง ในสมัยก่อนนั้นเป็นเมืองท่าค้าขายในอดีต มีชาวจีนอพยพแผ่ขยายอิทธิพลทางการค้า อันจะเห็นได้จากอิทธิพลทางวัฒนธรรม ได้แก่ ศาลเจ้า ประเพณีเอ็งกอ โรงเจ ผัดไทย ซึ่งเป็นอาหารประยุกต์จากชนชาติจีน อีกทั้งมีชาวไทยเชื้อสายจีนอยู่ในบริเวณดังกล่าวจำนวนมาก บ้านโรงบ่ม เป็นหมู่บ้านที่มีแหล่งประวัติศาสตร์อยู่ภายในหมู่บ้าน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น มีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา มีอาหารถิ่นที่ขึ้นชื่อและบ้านโรงบ่มยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่เป็นนิยมอีกหนึ่งแห่งในจังหวัดพิษณุโลก ผู้คนส่วนใหญ่จะเข้ามาชมวิวทิวทัศน์ และกราบไหว้ขอพรจากพ่อปู่ขุนเณรซึ่งเป็นสถานที่ที่สำคัญของคนในหมู่บ้าน

ทุนศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของบ้านโรงบ่ม ประกอบด้วยคนดั้งเดิม และคนที่มาจากราชบุรี สุโขทัยอาศัยอยู่ร่วมกัน มีการผสมผสานวัฒนธรรมได้อย่างกลมกลืนจนเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ได้แก่ พิธีสงเคราะห์ (เสียกระบะกระบะ) เป็นพิธีสะเดาะเคราะห์ และบำบัดโรค สร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ พิธีบวงสรวงพ่อปู่ขุนเณร งานเพ็งเดือนสาบ งานสมโภชเจ้าแม่ทองคำ-เจ้าแม่ทับทิม สำหรับภูมิปัญญาที่สืบทอดจากวิถีชีวิตคนโรงบ่ม คือ การจักสานไม้ไผ่ เป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น ตะกร้า กระดัง กระจาด เป็นต้น และการแกะสลักหินอ่อน และยังมีการทำอาหารพื้นถิ่น ได้แก่ ลาบหยวกไถย่าง แจ่วหมู ข้าวต้มลูกโยนทรงตลับเพชรเสน่ห์ของชุมชน บ้านโรงบ่มเป็นชุมชนใกล้ตัวเมือง มีแหล่งประวัติศาสตร์อยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งเรียกว่า “เขาสมอแคลง” เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญหลายจุด มีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานมีจุดเด่นในเรื่องของภูมิปัญญา เช่น จักสาน แกะสลักหิน เป็นต้น คนในชุมชนส่วนใหญ่ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย รักสงบเป็นกันเอง นอกจากนี้ ยังมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของชุมชน ได้แก่ วัดพระพุทธบาทเขาสมอแคลง โรงเจไซที่อุทิศ พระมหาเจติยศรีสมอแคลง วัดราชคิริหิรัญยา (วัดบนเขาสมอแคลง) วัดสระสองพี่น้อง สำนักสงฆ์สระสองพี่น้อง และศาลพ่อปู่ขุนเณร เป็นต้น

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สามารถวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพของชุมชนและความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของพื้นที่หมู่บ้านโรงบ่ม ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ดังนี้

1. คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ มีเอกลักษณ์ระดับชาติโดยงานประเพณีการตักบาตรเทโวโรหณะ เนื่องในวันสำคัญทางศาสนา เนื่องในวันออกพรรษาของทุกปี เป็นประเพณีทางพุทธศาสนา ซึ่งมีความเจริญในพุทธศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีมาเป็นเวลายาวนาน ผสมกับมีความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี มีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องกันทุกปี

โดยชาววังทอง สำหรับความงดงามของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาของผู้คนถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนถึง คือ การถวายเป็นพุทธบูชาพระมหาเจดีย์ศรีสมอแครง ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาววังทอง และชุมชนโรงบ่ม เพราะจะเป็นการแสดงพลังในการพร้อมใจกันเดินแห่ผ้าห่มนี้จากบริเวณเชิงเขาสมอแครง และมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากมาร่วมกันเดินแห่ผ้าห่มผืนที่มีความยาวนี้ขึ้นสู่บริเวณยอดเขา เพื่อทำการเปลี่ยนผ้าห่มองค์พระมหาเจดีย์ศรีสมอแครง เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ซึ่งเป็นความงดงามทางวัฒนธรรมของชุมชน

ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง สืบค้นได้ว่าเป็นพัฒนาการของภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัยตอนปลาย พื้นที่หมู่ที่ 11 บ้านโรงบ่ม ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมชาววังทองก็ว่าได้ เนื่องจากเป็นแหล่งรวมของโบราณสถาน และศาสนสถานสำคัญของอำเภอ ซึ่งมีร่องรอยทางประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน ประกอบกับการพัฒนาปรับปรุงทั้งจากผู้นำภายในชุมชนเอง หรือได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานระดับจังหวัด ที่เล็งเห็นความสำคัญของสถานที่สำคัญดังกล่าว อีกทั้งยังได้พัฒนาให้กลายเป็นแลนด์มาร์คสำหรับนักท่องเที่ยวให้ได้เข้ามาสัมผัสวิถีอารยธรรมของชุมชนเขาสมอแครง ชาวบ้านกับความผูกพันต่อท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับชุมชนสูงมาก ถึงแม้ความเป็นชุมชนชนบทได้เริ่มมีการแปรเปลี่ยนไปมีความเป็นชุมชนเมืองมากยิ่งขึ้น แต่การส่งเสริมให้มีการจัดงานประเพณีในช่วงของเทศกาลวันสำคัญทางศาสนา และเป็นวันหยุดทางราชการ โดยชุมชนจะมีการจัดงานหรือพิธีกรรมเป็นประจำทุกปี ซึ่งจะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้ทั้งจากคนในชุมชนและบุคคลภายนอกสถานที่ได้อย่างมาก และเป็นการสร้างการรับรู้และความผูกพันให้เกิดขึ้นต่อท้องถิ่น

2. ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรม การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางเดินทางมายังหมู่บ้านโรงบ่ม ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลกโดยใช้รถยนต์ หรือรถประจำทางนั้นสามารถเดินทางมาได้หลากหลายเส้นทางหรือสามารถเลือกรูปแบบการเดินทางเพื่อความสะดวกของนักท่องเที่ยวได้ เพราะเป็นพื้นที่อยู่ในเส้นทางยุทธศาสตร์การพัฒนาทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 พิษณุโลก-หล่มสัก และเส้นทางยุทธศาสตร์การพัฒนาสี่แยกอินโดจีนของจังหวัด ประกอบกับพื้นที่อยู่ห่างไม่ไกลจากตัวเมืองพิษณุโลกมากนัก ภาครัฐและภาคเอกชนให้ความร่วมมือในการดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และวางแผนนโยบายป้องกันเหตุอันตรายที่จะเกิดขึ้น มีการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนตำบลวังทองที่มีในส่วนของการอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ที่ปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ สถานีตำรวจภูธรวังทอง หรือองค์กรภาคประชาสังคม

นอกจากนี้ ยังมีความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว นอกเหนือจากการเที่ยวชมแหล่งวัฒนธรรม ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวชนิดอื่น เช่น ศึกษาภูมิปัญญาของท้องถิ่น ณ จุดเรียนรู้การจักสานไม้ไผ่ และจุดเรียนรู้การแกะสลักหิน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวบ้านผู้ซึ่งมีความรู้และความชำนาญในการสืบสานภูมิปัญญา และยังคงยึดถือเป็นอาชีพสืบมาถึงปัจจุบัน นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถเดินทางไปท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้จากแหล่งท่องเที่ยวบริเวณหมู่บ้านโรงบ่ม เช่น จุดชมวิว Sky Walk บริเวณพระมหาชัยเจดีย์ศรีสมอแครง (เจดีย์ยอดดวน) ที่เป็นจุดสูงสุดบริเวณเขาสมอแครงที่สามารถเห็นวิว 360 องศาของตำบลวังทอง และจุดชมวิวบริเวณโรงเจโชกตึง (ศาลเจ้าเห้งเจีย) ที่ได้รับการขนานนามถึงความสวยงามว่าเป็นดอยสุเทพ 2 จุดนี้นอกจากนักท่องเที่ยวจะอิ่มบุญแล้ว ยังอิ่มท้องอีกด้วย และจุดชมวิวบริเวณ วัดพระพุทธบาทเขาสมอแครง ที่ต้องขึ้นบันไดนาคราโบราณทั้งหมด 197 ขั้น นอกจากจะได้ขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธบาทตะเภาแห่งเดียวของโลกแล้วยังจะได้พบกับทัศนียภาพที่สวยงามของเขาสมอแครงด้วย

3. ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานซึ่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวในปัจจุบันได้อย่างสะดวกสบายเพียงพอ และยังสามารถพัฒนาต่อไปได้ แต่แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งอาจมีข้อจำกัดบางประการในการพัฒนาต่อไปในอนาคต เช่น สภาพภูมิประเทศที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา เช่น ข้อจำกัดในการขยายสถานที่ในการจัดงานกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านโรงบ่ม ตั้งอยู่บนพื้นที่ของเขาสมอแครงอยู่หลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถาน ศาสนสถานและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติต่าง ๆ ทำให้ในช่วงระยะเวลาของการจัดงานประเพณีตามเทศกาลวันสำคัญทางศาสนา อาจจะต้องพบกับการจราจรที่หนาแน่นและแออัด เพราะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาในชุมชน ซึ่งบางครั้งเกิดอุบัติเหตุในชุมชนบ้าง และยังทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้าง ส่วนศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ เช่น จังหวัด อำเภอบึงเทคา มหาวิทยาลัย เป็นต้น ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน ที่ร่วมกันให้การสนับสนุนและจัดการด้านนโยบาย งบประมาณ และบุคลากรในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จัก โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ได้มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

4. ศักยภาพการบริหารจัดการ การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว มีการดูแลรักษาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ภายในแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดีโดยมีการแบ่งหน้าที่ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นองค์กรหรือหน่วยงานในท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลเป็นหลัก มีการจัดการที่เป็นระบบการใช้พื้นที่ และมีมาตรฐาน โดยการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว โดยการแบ่งพื้นที่ในการท่องเที่ยว ที่พักอาศัย การจัดกิจกรรมอย่างชัดเจน โดยในช่วงวันจัดงานกิจกรรมประเพณีสำคัญทางศาสนา ซึ่งจะเป็นวันที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุด เนื่องจากตรงกับวันหยุดเป็นวันหยุดนักขัตฤกษ์ ทำให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกในการมาท่องเที่ยว มีระบบการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว มีการมอบหมายให้หน่วยงานดำเนินการอย่างชัดเจน ในการจัดทำแผนการดำเนินงาน มีการเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงตามแผนการดำเนินงาน และประเมินผลกระทบการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว มีการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทุกปี

5. การจัดการด้านการท่องเที่ยว มีการดำเนินงานด้านการให้บริการขั้นพื้นฐานแก่นักท่องเที่ยว โดยมีการจัดการที่เหมาะสมให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจที่ได้รับบริการที่คุ้มค่ากับการมาท่องเที่ยว ได้แก่ จำนวนบุคลากรด้านบริการ และเจ้าหน้าที่ดูแลในการจัดงานมีความเพียงพอต่อการให้บริการนักท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว มีการจัดการด้านสิ่งก่อสร้างและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว มีร้านอาหาร ร้านของที่ระลึก และมีการจัดการด้านที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และเพียงพอ นอกจากนี้ยังมีการออกแบบและใช้วัสดุก่อสร้างที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม และมุ่งเน้นให้ผู้ประกอบการเป็นคนในพื้นที่ชุมชนบ้านโรงบ่ม เช่น ที่พักโฮมสเตย์ เป็นต้น การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่มีผลกระทบต่อพื้นที่สงวนและพื้นที่อนุรักษ์ของแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ มีการศึกษาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ และนำข้อมูลที่ได้มาวางแผนแนวทางที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งวัฒนธรรม มีการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น และนำข้อมูลมาวางแผนแนวทางในการดำเนินการท่องเที่ยวที่ไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ประเพณีของคนในท้องถิ่น

อีกทั้งมีการสร้างจิตสำนึกชุมชน โดยพัฒนาเจ้าหน้าที่อาสาสมัครนำเที่ยวมีความรู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และชุมชนที่อยู่โดยรอบ การให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมชมกลุ่มจักสานไม้ไผ่ กลุ่มแกะสลักหิน การจัดอบรมยุวมัคคุเทศน์ให้แก่เยาวชนในชุมชน

ปมเพาะให้มีทักษะในการนำเที่ยวและสามารถแนะนำแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้ เพื่อสามารถสร้างการกระจายรายได้ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนบ้านโรงบ่ม

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพของชุมชนและข้อมูลระหว่างจากการลงพื้นที่วิจัยภาคสนาม เนื่องจากกระบวนการสำรวจพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล ได้รับความร่วมมือจากหัวหน้าชุมชนในการนำ คณะผู้วิจัยทำการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทั้งเชิงธรรมชาติและเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า มีการกระจายของข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และไม่มีสื่อในการให้ความรู้และประชาสัมพันธ์แบบองค์รวมทั้งชุมชน จะเป็นลักษณะของการแยกกันจัดทำของแต่ละภาคส่วน นักวิจัยได้รวบรวมชุดข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและพัฒนาจัดทำแผนที่แหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านโรงบ่ม ซึ่งเป็นการผนวกแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ทั้งหมดของพื้นที่วิจัย และได้สังเคราะห์ข้อมูลประวัติของแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในพื้นที่ พร้อมรูปภาพปัจจุบัน ระบุลงในระบบการบ่งชี้พิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) และแสดงผลโดยการสแกนในรูปแบบ QR Code ได้ ซึ่งทำการเผยแพร่เป็นการจัดทำไวนิล ไว้ตามจุดท่องเที่ยวสำคัญในพื้นที่ชุมชนบ้านโรงบ่ม เพื่อส่งเสริมให้เกิดเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ในอนาคต

แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงยังขาดที่พัก คณะผู้วิจัยและประชาชนในพื้นที่ จึงเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเพื่อสำรวจความต้องการในการพัฒนาโฮมสเตย์บ้านโรงบ่ม มีบ้านพักจำนวน 3 หลังที่มีความพร้อมในการพัฒนาโฮมสเตย์ บ้านพักรูปแบบโฮมสเตย์บ้านโรงบ่ม ตั้งอยู่ใกล้ภูเขาสมอเคลง ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระเจดีย์ยอดดวน ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์สำคัญของบ้านโรงบ่ม ลักษณะบ้านพักเป็นบ้านของชุมชนสมัยใหม่ที่มีความปลอดภัย บางหลังยังคงมีกลิ่นอายความเป็นชุมชนดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี พร้อมกับกิจกรรมมากมาย อาทิ การเที่ยวชมสักการะพระเจดีย์ยอดดวน บริการจักสานจากไม้ไผ่ เป็นต้น มีบ้านพัก 3 หลัง สามารถพักได้ 5-8 ท่าน มาคนเดียวนอนแยก - หลังได้ มีอุปกรณ์ทำอาหารให้ หรือจะซื้อในหมู่บ้านก็ได้ ราคาเริ่มต้น 250 บาท ต่อท่านต่อคืน คณะผู้วิจัยได้นำอัตลักษณ์ชุมชนบ้านโรงบ่ม มาใช้เป็นแนวทางในการตกแต่งโฮมสเตย์และพัฒนาระบบและกลไกในการบริหารจัดการโฮมสเตย์ตามมาตรฐานโฮมสเตย์ (Homestay) พ.ศ.2554

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังได้นำประเพณีและวัฒนธรรมของชาววังทองผสมผสานในการตกแต่งและสร้างกิจกรรมสำหรับผู้เข้าพัก เช่น ตำบลวังทอง จะมีประเพณีเอ็งกอก ในพิธีเปิดงานสมโภชเจ้าแม่ทองคำ-เจ้าแม่ทับทิม เป็นประจำทุกปี เป็นงานประจำปีของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอวังทอง เพื่อสมโภชเจ้าแม่ทองคำ-เจ้าแม่ทับทิม บริเวณวงเวียนสี่แยกวังทอง ใช้ระยะเวลาในการแสดงประมาณ 30 นาที เยาวชนต่างวาดลวดลายการเต้น เคาะไม้ เข้ากับจังหวะเสียดกลอง นกหวีดได้อย่างสวยงาม ก่อนที่ขบวนแห่เจ้าแม่ฯ จะแห่ไปตามบ้านเรือนประชาชนในตลาดที่บ้านแต่ละหลัง ต่างเตรียมเครื่องเช่นบูชาเจ้าแม่ ตั้งโต๊ะไว้หน้าบ้านของตนเอง โดยมีเอ็งกอกจะแวะเข้าไปยังทุกบ้าน ชาวตลาดวังทอง ที่ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ในอดีตได้ว่าจ้างคนเอ็งกอก ของอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์มาแสดงในงานศาลเจ้าแม่ทองคำ-เจ้าแม่ทับทิม และการแสดงเอ็งกอกแต่ละครั้ง พบว่ามีปัญหาด้านปัจจัยในการว่าจ้างนักแสดง ดังนั้น จึงมีแนวคิดในการฝึกเอ็งกอกของอำเภอวังทองเองจึงได้เริ่มขึ้นโดย เฮียเคี้ยง หรือนายนภดล เศรษฐพิทยากุล (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ได้นำการแสดงเอ็งกอกมาถ่ายทอดและฝึกสอนให้กับเยาวชนอำเภอวังทองเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในตลาด และการแสดงเอ็งกอกของอำเภอวังทองจึงเริ่มมีประจำทุกปีตั้งแต่พ.ศ. 2525 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ยิ่งไปกว่านั้น คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลด้านอาหารพื้นถิ่น มาสร้างเมนูอาหารในบ้านพักโฮมสเตย์บนพื้นฐานศักยภาพผู้ประกอบการที่สามารถประกอบอาหารได้ จากการพูดคุยสามารถจัดเมนูอาหารพื้นถิ่นผสมผสานได้แต่ละมื้อ ได้แก่ หน่อไม้ป้าอดผัดไข่ แกงเปราะหน่อไม้ปลาย่าง ลาบหัวปลีสด เป็นต้น ขนมหวานได้แก่ กล้วยบัวดชิ ข้าวจี่คลุกงาดำ สาคุไส้หมู เป็นต้น โดยมีต้นทุนอยู่ที่ราคา 75 - 100 บาท/มื้อ/คน

รูปแบบกิจกรรมในโฮมสเตย์ มีความหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ได้แก่ การขี่จักรยานชมธรรมชาติ นักท่องเที่ยวสามารถนำจักรยานมาขี่ชมบรรยากาศภายในชุมชนบ้านโรงบ่มได้ พร้อมไกด์ชุมชนนำทางไปชมพืชผักสวนครัวชาวบ้าน เด็ดผักริมรั้ว หากมาในช่วงฤดูของการทำนา ก็จะได้ชมบรรยากาศของไร่นาเขียวขจีตลอดสองข้างทางช่วงเวลาที่ทำนา คือ เดือน สิงหาคม – พฤศจิกายน และเรียนรู้การทำอาหารท้องถิ่น ในช่วงเดือน สิงหาคม - ตุลาคม ชุมชนจะมีดอกอัญชันให้เก็บเพื่อนำไปทำเป็นเครื่องต้มอัญชันมะนาว และหุงข้าวด้วยดอกอัญชัน ในขณะเดียวกันสามารถเรียนรู้วิธีการทำหม้อไม้อัดในรูปแบบวิธีการถนอมอาหาร การทำไข่เค็ม ชมและรับประทานอาหารท้องถิ่นผัดไทวังทอง ผัดไทวังทอง หากไม่ได้ชิมผัดไทวังทองถือว่ายังไม่ถึงบ้านวังทอง

จากการวางแผนการบริหารจัดการโฮมสเตย์ร่วมกับชุมชนได้กำหนดอัตราค่าบริการเริ่มต้นห้องละ 500-600 บาท (พักได้ 2 ท่าน) หรือเริ่มต้นราคาต่อท่าน ๆ ละ 250 บาท โดยราคานี้ไม่รวมอาหารแต่ละมื้อ โดยมีการกำหนด เงื่อนไขการบริหารจัดการที่พัก ดังนี้

1. กรณีที่มีผู้เข้าพักให้ดำเนินการจัดเรียงลำดับการเข้าพักในลักษณะหมุนเวียนให้ครบทุกหลังหากภายใน 1 เดือน มีผู้เข้าพักเกินกว่า 3 ครั้งให้ดำเนินการหักเปอร์เซ็นต์ (%) เข้าบัญชีกองกลางของบ้านพักโฮมสเตย์ (Homestay) บ้านโรงบ่ม ร้อยละ 10 เพื่อการบริหารจัดการส่วนกลาง
2. ให้กรรมการฝ่ายที่พักรายงานการเข้าพักโฮมสเตย์บ้านโรงบ่มทุกเดือน
3. หากมีผู้มาเข้าพักเกินกว่าจำนวนเข้าพักที่กำหนด ให้แจ้งต่อคณะกรรมการก่อนการเข้าพักล่วงหน้าอย่างน้อย 1 วัน

จากการดำเนินการวิจัย เรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก คณะนักวิจัยร่วมกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโรงบ่ม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เนื่องจากพื้นที่บ้านโรงบ่ม หมู่ 11 อยู่ภายใต้การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลวังทอง ยังไม่ได้มีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม คณะนักวิจัยจึงได้ดำเนินการนำเสนอโครงการที่ได้จากการสนทนากลุ่ม เพื่อนำเสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบรรจุในแผนพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

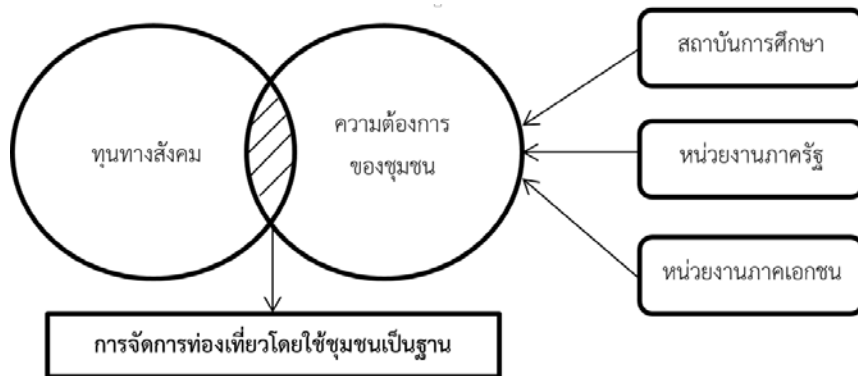
อภิปรายผล

การจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ดำเนินการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการพัฒนาและต่อยอดการท่องเที่ยว เนื่องจากพื้นที่ตำบลวังทองอยู่ใกล้กับสี่แยกอินโดจีน ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่กลุ่มภาคเหนือตอนล่าง ผสมกับ บ้านโรงบ่ม มีแหล่งประวัติศาสตร์อยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งเรียกว่า “เขาสมอเคลง” เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งมีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญหลายจุด มีเรื่องเล่าตำนาน และภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานมีจุดเด่นในเรื่องของภูมิปัญญา เช่น จักสาน แกะสลักหิน เป็นต้น คนในชุมชนส่วนใหญ่ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย รักสงบเป็นกันเอง มีอาหารพื้นถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติตามฤดูกาล บ้านโรงบ่มมีศักยภาพและจุดยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวที่ควรค่าแก่การพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากมีทรัพยากรธรรมชาติ เป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นเส้นทางติดกับทางหลวงหมายเลข 12 พิษณุโลก-หล่มสัก มุ่งหน้าไปสู่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ จึงเหมาะสมที่จะส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่บ้านโรงบ่มให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอวังทอง สอดคล้องกับแนวคิดของสินธุ์ สโรบล (2557) ได้เสนอแนวทางการสนับสนุนให้ชุมชนดำเนินการวิจัยด้านการท่องเที่ยว พบว่า การวิจัยการท่องเที่ยวในชุมชนควรพิจารณาการใช้ประโยชน์ในประเด็นนี้เน้นการจัดการท่องเที่ยวบนเงื่อนไขของ

การจัดการที่มีความรับผิดชอบที่จะช่วยกันลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการท่องเที่ยว การพิจารณาการใช้ประโยชน์ประเด็นนี้เป็นการเน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้โดยมีกิจกรรมการให้การศึกษา ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่แหล่งทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในประเด็นนี้เป็นการเน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลักมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่

จากสภาพปัญหาดังกล่าว นำไปสู่การพัฒนาปัญหาการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ในระยะแรก สิ่งที่น่าสนใจและประชาชนในพื้นที่คิดว่าเป็นปัญหาสำคัญ คือ เรื่องที่พักในพื้นที่ ซึ่งพื้นที่บ้านโรงบ่ม หมู 11 ตำบลวังทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีสถานท่องเที่ยวสำคัญแต่ขาดที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่กล้าลงทุนเพราะพื้นที่เป็นสังคมใกล้เมือง จึงได้พัฒนาโฮมสเตย์บ้านโรงบ่มขึ้น นักวิจัยได้ใช้เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2554 จำนวน 10 มาตรฐาน ในการประเมินศักยภาพผู้ประกอบการโฮมสเตย์ ลงไปสำรวจและให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ชาวบ้านที่มีความสนใจในการประกอบธุรกิจโฮมสเตย์ พบว่า มีความสามารถในการประกอบการพื้นที่ โฮมสเตย์ จำนวน 3 ราย คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นแนวทางการพัฒนาเพื่อจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของโฮมสเตย์ที่สอดคล้องวิถีชีวิตของชุมชน โดยใช้ข้อมูลบริบทชุมชนบ้านโรงบ่มเป็นฐานการพัฒนา การดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์ ควรมีการเตรียมความพร้อมของชุมชน โดยสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและประเพณี อาหารประจำท้องถิ่น โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนเป็นหลัก เน้นความเรียบง่าย นอกจากนี้ ยังนำประเพณีและวัฒนธรรมของชาววังทอง เช่น ประเพณีเอ็งกอ การประกวดผัดไทยวังทอง ผสมผสานในการตกแต่งและสร้างกิจกรรมสำหรับผู้เข้าพัก จากนั้นจึงนำไปสู่การสร้างระบบและกลไกการบริหารจัดการโฮมสเตย์แก่ผู้ประกอบการ การพัฒนาศักยภาพของชุมชนจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมของสถานที่และกิจกรรมต่าง ๆ โดยส่งเสริมให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย หาเอกลักษณ์หรือจุดเด่นของชุมชน หรือพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเฉพาะบริบทพื้นที่ให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และปรับปรุงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานได้แก่ ถนน ป้ายบอกทาง ระบบสัญญาณการติดต่อสื่อสาร รวมถึงส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มได้รับการฝึกอบรม ศึกษางาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มโฮมสเตย์อื่นและนำความรู้มาปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการต้องสร้างความเข้าใจให้ประชาชนในพื้นที่ โฮมสเตย์บ้านโรงบ่มเป็นการกระจายรายได้ให้คนในท้องถิ่น เพื่อสร้างงานและเงินให้กับคนในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องพัฒนาด้านการตลาด จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวของโฮมสเตย์กับชุมชน เน้นกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีการเรียนรู้และสร้างความสนใจสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย

สรุปองค์ความรู้

ภาพ 1 แสดงกระบวนการสร้างการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

กระบวนการสร้างการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จะต้องยึดหลักการวิเคราะห์ทุนทางสังคมในชุมชนโดยคำนึงต้นทุนทางทรัพยากร ได้แก่ นักปราชญ์ ทรัพยากรที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมไปถึงประเพณีและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานให้ความสำคัญกับการพัฒนาตามความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่ เนื่องจากเป็นผู้ทรงสิทธิในการใช้ทรัพยากรชุมชนอย่างชอบธรรม เชื่อมโยงทั้งสองส่วนเข้าด้วยกันเพื่อหาแนวทางการพัฒนา ดังนั้น เมื่อทุนทางสังคมมีความสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาของชาวบ้านในพื้นที่ ก็จะสามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานได้ โดยคำนึงถึงการไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชนโดยสถาบันการศึกษาและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ ให้ชุมชนดำเนินการและสามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง เนื่องจากการดำเนินงานที่ผ่านมา หน่วยงานภาครัฐมักจะเป็นผู้กำหนดนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน จึงไม่สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาของพื้นที่ อันจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในการดำเนินงาน เมื่อใช้รูปแบบการพัฒนานี้จึงเห็นผลการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรมีการสืบค้นประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เลือนหายไปและถ่ายทอดการให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติของชุมชนกับชาวบ้าน เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เห็นในคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเร่งด่วน โดยการจัดตั้งในรูปแบบของคณะกรรมการการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อสร้างระบบการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากมีประวัติศาสตร์ชุมชนและแหล่งโบราณสถานที่เด่นชัด
3. ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนควรร่วมมือแบบพหุภาคีในการพัฒนาการท่องเที่ยว สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ น้ำประปา ไฟรายทาง สถานที่จอดรถ ถนน ศูนย์บริการข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น
4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการโฮมสเตย์ เช่น การประชาสัมพันธ์ การสร้างกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักโฮมสเตย์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาการยกระดับการท่องเที่ยวโดยใช้หลักการออกแบบอารยสถาปัตย์ (Universal Design)
2. การศึกษาการยกระดับการบริการการท่องเที่ยวมูลค่าสูงด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
3. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภอวังทองสู่แหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดพิษณุโลก

เอกสารอ้างอิง

- ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. (2544). เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทู่นวัฒนธรรมและโอกาสทางธุรกิจ. *วารสารนักบริหาร*, 31(1), 32-37.
- พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์. (2557). การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาหมู่เกาะล้านตา จังหวัดกระบี่. *รายงานการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- สินธุ์ สโรบล. (2557) การพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริ พื้นที่ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. *รายงานการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- Kemmis, S & McTaggart, R. (1988). *The Action Research Planer* (3rd ed.). Victoria: Deakin. University: Johnson, A.P.

